บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 ฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเป็น 9 ประเภท

ตาราง 4.1 แสดงรายละเอียดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
1. เกษตรกรรม	เกษตรกรรม อาชีพหลักของคนไทย ในแต่ละพื้นที่จะมีการทำการเกษตรเพาะปลูกพืชผักผลไม้ หรือเลี้ยงสัตว์ที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศของละพื้นที่ โดยในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ได้สั่งสมความรู้ เทคนิควิธีการ จนเกิดเป็นภูมิปัญญา ในอำเภอดอยหล่อภูมิปัญญาทางด้านเกษตรกรรมอย่างหลากหลายโดยถ่ายทอดผ่านปราชญ์ชาวบ้าน 1. การเร่งให้ลำไยออกดอก ทั้งนี้แต่เดิมก่อนมีการนำสารเคมีเร่งดอกลำไยมาใช้ ชาวบ้านจะทำการบังคับให้ลำไยออกนอกฤดูโดยการใช้ลวดรัดโคนต้น เพื่อขัดขวางการลำเรียงน้ำไปเลี้ยงลำต้น จึงกระตุ้นให้ต้นลำไยออกดอกเพื่อแพร่พันธุ์ตามกระบวนการทางธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันยังมีการประยุกต์ภูมิปัญญานี้ในการเร่งให้ต้นมะนาว หรือต้นไม้ที่ต้องการออกดอกอีกด้วยและยังมีอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถบังคับให้ต้นไม้ออกดอก

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	ได้คือ การนำเอาผ้าซิ่นหรือผ้าถุง มารัดรอบโคนต้นไม้ที่ไม่ออกดอกออกผล ประหนึ่งว่าหลอกว่าเป็นต้นตัวเมีย เป็นต้น 2. การกำจัดสัตรูพืชด้วยสมุนไพรภูมิปัญญานี้มีแพร่หลายในปัจจุบัน อาทิ สะเดา ตะไคร้โดยตำละลายน้ำพ่น ฉีด หรือรดบริเวณพืชผักที่ต้องการ แต่นอกจากสมุนไพรดังกล่าวแล้วยังมีการนำน้ำพริกที่เหลือจากการรับประทานอาหารมาละลายน้ำรดต้นพืชเพื่อป้องกันสัตรูพืชอีกด้วย 3. การปลูกผักแบบผสมผสาน ทั้งนี้โดยการปลูกผสมปนเปในแปรงเดียวกัน เพื่อป้องกันแมลงและสัตรูพืช
2. อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	การดำเนินชีวิตตามวิถีชาวบ้าน มักนำเอาวัสดุธรรมชาติหรือแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ มาดัดแปลง แปรรูป เป็นงานหัตกรรมในครัวเรือนเพื่อใช้เครื่องมือในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพ และอาจพัฒนาเป็นกิจกรรมที่ใช้ทุนและแรงงานจำนวนมากหรือในลักษณะอุตสหกรรม สำหรับภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตกรรมที่สำคัญของ อ.ดอยหล่อ เช่น หัตถกรรมจากไม้ไผ่ การสานแห การทำฉัตร และปราสาทศพ 1. ก๋วย ผลิตภัณฑ์จักรสานจากไม้ไผ่ ลักษณะคล้ายเข่งหรือชะลอม ก๋วยเป็นภาชนะที่ใช้บรรจุผลิตภัณฑ์การเกษตร อาทิ พืชผัก หรือสัตว์เลี้ยง เป็นต้น การสานก๋วยใน อ.ดอยหล่อ ทำกันในหมู่บ้านท่ามะโอ ต.สองแคว อ.ดอยหล่อ เกือบทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะทำกันหลังว่างเว้นจากงานหลัก ซึ่งแต่ละครอบครัวก็สืบทอดความรู้นี้ให้แก่ลูกหลาน โดยยามว่างแต่ละคนในครอบครัวก็จะแบ่งหน้าที่ อาทิ จักตอก สาน หรือเก็บปาก เป็นต้น ปัจจุบันภูมิปัญญาการสานก๋วยนี้ยังคงสืบทอดกันต่อไปเพราะถือเป็นอาชีพที่สามารถทำในบ้านของตน และยังสร้างความสามัคคีให้แก่คนในครอบครัวอีกด้วย 2. รั้ว ฉากกั้น และเครื่องเรือนที่ทำจากไม้ไผ่ โดยที่ตำบลดอยหล่อ นางทองสุข สิงคะตา หรือแม่เขียว ประกอบอาชีพในการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ โดยที่ทำอยู่มีทั้งฉากกั้น ซุ้มขายของ ชุดโต๊ะเก้าอี้ และอื่น ๆ ตามความต้องการของลูกค้า ทั้งนี้สามีของแม่เขียวซึ่งเสียชีวิตไปแล้วเป็นคนคิดริเริ่มประยุกต์งานไม้ไผ่ที่ชาวบ้านมักนำมาทำเป็นรั้วหรือประตูรั้ว ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	สานก๋วยและการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ของทั้งสองได้ทำการถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัวเพื่อยึดเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมต่อไป 3. การสานแห อุปกรณ์หาปลาของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความประณีตและเพียร นายทอน มีมา สานแหเป็นงานอดิเรกในยามว่างช่วงหัวค่ำหลังเสร็จจากงานรับจ้าง ซึ่งสืบทอดภูมิปัญญานี้มากจากพ่อแม่ โดยแต่เดิมการสานแหจะทำกันเกือบทุกครัวเรือน แต่ปัจจุบันมีไม่มากนักอาจเป็นเพราะความสะดวกในการซื้อหาปลาไม่ต้องหาเองเหมือนแต่ก่อน และ คาดว่าภูมิปัญญาดังกล่าวจะเลือนหายไปจากพื้นที่อำเภอดอยหล่อในไม่ช้า วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสานแห ประกอบด้วย สายเอ็น ไม้ปะ (ทำจากไม้ไผ่) คันชุนหรือชนุน โซ่ กรรไกร สำหรับการถักเริ่มตั้งแต่ทำส่วนบนหรือจอมแห แล้วใช้คันชุนร้อยสายเอ็นสานโดยใช้ไม้ปะขนาดที่ต้องการเป็นตัวหลักทีจะทำให้ขนาดความกว้างของตาแหแต่ละตามีขนาดเท่ากัน 4. การทำฉัตร แปลว่า ร่ม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงอำนาจบารมี โดยหากกษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ฉัตรจะเป็นเครื่องแสดงพระราชอิสริยยศ ในทางพุทธศาสนาฉัตรเป็นปริศนาธรรมอันหมายถึงเครื่องบูชาเทียบระดับแห่งการบรรลุธรรมแห่งองค์พระศาสดา คติทางพุทธศาสนาถือว่าพระพุทธเจ้ามีศักดิ์สูงกว่าพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว การแบ่งชั้นโดยการใช้ฉัตรมีหลายอย่าง เช่น 3 5 7 9 ชั้น ฉัตร 3 ชั้น หมายถึง พระรัตนตรัย ฉัตร 5 ชั้น หมายถึง พระพุทธเจ้าในภัทรกัปทั้ง 5 พระองค์ ฉัตร 7 ชั้น หมายถึง การบูชาโภชงค์เจ็ด ฉัตร 9 ชั้น หมายถึง การบูชาพระนวโลกุตธรรมเจ้า 9 ประการ การทำฉัตรใช้ในทางศาสนาถือเป็นงานพุทธศิลป์ที่เกิดจากภูมิปัญญา ซึ่งในอำเภอดอยหล่อมีช่างหรือสล่าทำฉัตรอยู่หลายคน นายจีระศักดิ์ ดวงปัญญา หนึ่งในสล่าทำฉัตรของอำเภอดอยหล่อซึ่งมีอาชีพทำฉัตรมากว่า 20 ปี ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของอาชีพการทำฉัตรว่ามาจากครูพักลักจำ

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	สำหรับขั้นตอนการทำฉัตรนั้น เริ่มจาก การทำโครงฉัตร การวาดลายบนแผ่นโลหะ การต้องลายหรือตอก ฉลุ และดุนลาน การประกอบโครง ทาสีและปิดทองลวดลายนั้นมีทั้งแบบดั่งเดิมของล้านนา และแบบประยุกต์ตามความต้องการของลูกค้า นอกจากฉัตรแล้วงานอื่น ๆ ที่ใช้วัสดุหรือทักษะเดียวกับกับการทำฉัตร อาทิ ของประดับตกแต่งศาสนสถาน บ้านเรือน ฯลฯ นายจีระศักดิ์ ดวงปัญญา ได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องการตอกลายให้แก่ภรรยา บุตรหลาน ญาติพี่น้อง และยังยินดีถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำฉัตรงานพุทธศิลป์ล้านนาให้แก่ผู้ที่สนใจอีกด้วย 5. การทำปราสาทศพ ถือเป็นภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมและด้านศาสนา ในพิธีศพตามความเชื่อของคนล้านนาจะใช้ปราสาทเป็นที่บรรจุโลงศพ โดยตัวปราสาทจะสร้างขึ้นให้มีความสวยงามประดับโดยรอบด้วยดอกไม้เพื่อไว้อาลัยแด่ผู้ล่วงลับให้สมเกียรติที่สุด โดยเชื่อว่าเมื่อทำพิธีณาปนกิจหรือเผาศพแล้วผู้ตายจะได้ใช้ปราสาทเป็นที่อยู่อาศัยใน นายพิสิษฐ์ สุรินต๊ะ อดีตผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่าปราสาทจะมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนฐาน ส่วนตัวปราสาท และส่วนยอด ยอดปราสาทจะทำเป็นทรงจั่ว 4 ด้าน หรือจัตุรมุข ซึ่งจั่วนั้นจะมีจั่วชั้นเดียว จั่วสองชั้น และจั่วสามชั้น ขั้นตอนการทำเริ่มตั้งแต่ขึ้นโครงด้วยไม้ ปิดกระดาษรองไม้ ทาสี และตกแต่งด้วยกระดาษเงินกระดาษทองที่ทำการต้องลายแล้ว นอกจากนายพิสิษฐ์ สุรินต๊ะ จะทำปราสาทศพตามที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษแล้ว ยังทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการณาปนกิจ อาทิ โลงศพ รถขนส่ง รถแห่ ล้อลากปราสาท ฯลฯ การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำปราสาทศพ นายพิสิษฐ์ สุรินต๊ะ ได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานในครอบครัว ลูกจ้าง และยังยินดีถ่ายทอดความรู้นี้ให้แก่ผู้ที่สนใจอีกด้วย
3. ด้านการแพทย์แผนไทย	แพทย์แผนไทยหรือที่ทุกคนมักเข้าใจกันว่าแพทย์สมุนไพร แต่แพทย์ทางเลือกยังหมายรวมถึงการดูแลสุขภาพโดยใช้ทฤษฎีความสมดุลของธาตุต่าง ๆ 1. แพทย์แผนไทย แม่แสงจันทร์ เทพพุ่ง แพทย์แผนไทยโดยใช้สมุนไพรและศาสตร์ทางด้านการนวด ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษาจากปู่กับย่าเป็นหมอตำแย ดังนั้น

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	จึงคุ้นชินกับการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะเรื่องของสมุนไพร โดยเริ่มสั่งสมความรู้เรื่องการรักษาจากครอบครัว รู้จักสรรพคุณของสมุนไพรที่เป็นพืชพื้นบ้าน และมีโอกาสได้เรียนการนวดแผนไทยรูปแบบต่าง ๆ และได้กลายเป็นหมอนวดแผนโบราณที่โรงพยาบาลสารภี ตั้งแต่ พ.ศ.2541 จากความรู้และประสบการณ์ในด้านสมุนไพรและการนวด แม่แสงจันทร์ เทพพุ่ง ได้รับยกย่องให้เป็นหมอพื้นบ้านล้านนา โดยสิ่งที่ภูมิใจจากการเป็นหมอพื้นบ้านล้านนาโดยรักษาโรคด้วยสมุนไพร นอกจากนั้นยังมีการนวดจับเส้น นวดตอกเส้น นวดดัดตน และนวดประคบด้วยลูกประคบสมุนไพรคือได้เป็นตัวแทนเข้าร่วมงานหมอพื้นบ้านนานาชาติ มีทั้งหมด 6 ประเทศ สมุนไพรที่นำมารักษาส่วนมากจะปลูกเองและที่ขั้นเองตามธรรมชาติ เก็บในช่วงเช้าเพราะเป็นช่วงที่มีตัวยามากที่สุด เพื่อรวบรวมหรือผสมเป็นตัวยาต่าง ๆ สำหรับหน่วยงานทางการศึกษา อาทิ โรงเรียนในชุมชมได้เห็นความสำคัญของการรักษาด้วยศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านมากขึ้น มักติดต่อให้นางแสงจันทร์ไปให้ความรู้แก่เด็กนักเรียน ซึ่งก็เต็มใจและภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้แก่เด็กรุ่นหลังสืบทอดต่อไป 2. หมอเมือง พ่อประชุม บุญทาวงค์ ผู้ทรงภูมิปัญญาทางด้านแพทย์พื้นบ้านแบบล้านนาดั่งเดิม หรือที่เรียกว่า “หมอเมือง” บ้านเกิดอยู่วัดทุ่งกุย ต.ยางคราม ปัจจุบันมาอยู่หมู่ 9 ต.สันติสุข อ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่ เริ่มสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับตำรายาแบบดั้งเดิมเมื่อครั้งบวชเณร เพราะพระครูบุญปั๋น ปัญโญ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร โดยมีอากาศช่วยท่านปรุงยาอยู่บ่อยครั้ง การรักษาตามแบบหมอเมืองดังเดิมของพ่อประชุมบุญทอง แตกต่างจากการรักษาแบบแม่แสงจันทร์ บางเช่น ตัวยาชนิดเดียวกันของพ่อประชุมนั้น จะไม่สามารถรักษาโรคเดียวกันได้ เนื่องด้วยต้องดูธาตุของผู้ป่วยก่อนว่าเป็นธาตุใด และจะผูกดวงก่อนว่าการป่วยนั้นป่วยเป็นอะไรเกิดจากการเสื่อมสภาพของร่างกายตามธรรมชาติ หรือถูกกระทำด้วยไสยเวทมนต์ดำ และยาสมุนไพรแต่ละตัวนั้นจะเก็บในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน การรักษาของพ่อประชุม เมื่อมีชาวบ้านไม่สบายมาให้ช่วยรักษา พ่อประชุมจะถามวันเดือนปีเกิด ผูกดวง ดูลักษณะร่างกายผิวพันธ์ หากเป็นเพราะความเสื่อมสภาพของร่างกาย ก็จะ

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	แนะนำสมุนไพร วิธีการเก็บ วิธีการปรุงยา คาถา และอื่น ๆ ให้ แต่หากดูแล้วว่า ชะตาถึงฆาต ก็จะบอกให้เตรียมตัวให้พร้อมกับการจากไป เมื่อสอบถามว่าภูมิปัญญานี้ พ่อประชุมจะสืบทอดให้ใครนั้น พ่อหนานบอกว่าของแบบนี้อยู่ดี ๆ จะให้ใครเลยนั้นไม่ได้ ต้องเป็นคนที่ใจรัก หรือมีใจชอบทางนี้จริง ๆ และเมื่อมีความรู้ ในศาสตร์นี้จะไปอวดอ้างไม่ได้ ดังนั้นการเป็นรักษาแบบพ่อหนานนั้นจะไม่เรียกเก็บเงินจากผู้รักษา ซึ่งหากรักษาโรคตามที่พ่อประชุมบอกแล้วหายดี ก็มักจะกลับมาขอบคุณหรือมีข้าวของมาฝาก ดังนั้นภูมิปัญญานี้จึงยังไม่ได้สืบทอดให้แก่คนในครอบครัว เพราะยังไม่มีใครสนใจหรือมีใจชอบในทางนี้ นอกจากความรู้เรื่องการแพทย์พื้นบ้านแบบล้านนาแล้ว นายประชุมยังมีความรู้เรื่อง ตั๋วเมืองหรืออักษรล้านนา โดยสามารถอ่านและเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้งนี้ปั๊บสาต่าง ๆ ที่พ่อประชุมศึกษา พ่อประชุมจะทำการจดบันทึกเป็นตั๋วเมือง หรือเป็นอักษรล้านนา
4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ น้ำ เชื้อเพลิง อากาศ ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะมนุษย์ เนื่องด้วยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดวิถีชีวิต อาชีพ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม หรือกิจกรรมของคนในพื้นที่ การจัดสรรหรือจัดการกับทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและยั่งยืน ตอบสนองต่อความต้องการหรือความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนในพื้นที่ต้องบริหารจัดการร่วมกัน 1. การบวชป่า ถือเป็นภูมิปัญญาที่ประประยุกต์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการห่มจีวรให้แก่ต้นไม้คล้ายการอุปสมบท สำหรับในพื้นที่อำเภอดอยหล่อ มีการจัดพิธีบวชป่ามาอย่างต่อเนื่องกว่าสิบปี โดยจัด ณ ตำบลยางคราม และตำบลสันติสุข ซึ่งมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วาง สำหรับพิธีบวชป่านั้น จะมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายภาคส่วนมามีส่วนร่วม อาทิ ชาวบ้านในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนในพื้นที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	พิธีกรรมจะเริ่มตั้งแต่ พิธีกรรมเริ่มจากการบวงศรวงรุกขเทวดา พระแม่ธรณี แล้วทำพิธีเซ่นไหว้เทพารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขา ให้ดูแลต้นไม้ที่ได้รับการบวช หากมีผู้ใดมาตัดไม้ ทำลายป่า ขอให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปต่าง ๆ 2. การสร้างฝาย แก่ฝาย ขุดคลอง เป็นการบริหารทรัพยากรน้ำโดยการสร้างฝายชะลอน้ำและขุดคลองในหลายพื้นที่ของตำบลสองแคว เพราะเป็นพื้นที่ที่มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านอยู่ 2 สาย คือ แม่น้ำขาน และแม่น้ำปิง การทำฝายชะลอน้ำ ทำให้ชาวบ้านสามารถมีน้ำใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในยามน้ำหลากก็ลดความเชี่ยวของสายน้ำ หรือในฤดูแล้งก็กักเก็บน้ำเพื่อแบ่งปันให้เกษตรกรโดยมีแก่ฝายเป็นผู้จัดสรรน้ำให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ฝายชะลอน้ำที่สำคัญของตำบลสองแควคือฝายหลังถ้ำ ประวัติความเป็นมาของชื่อเพราะน้ำที่ไหลมาเป็นน้ำจากลำเหมืองหลังถ้ำ ส่วนการขุดคลองในลักษณะแก้มลิง พ่อกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนที่จะไหลมากจากตำบลอื่นซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ ไม่ให้ไหลมาท่วมพื้นที่ ลำเหมืองที่ขุดในลักษณะแก้มลิงคือ ลำเหมืองสารภี 3. ผาช่อ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอำเภอดอยหล่อ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วาง ก่อนที่จะได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นางดวงดาว เตชะวัฒนาบวร ทำหน้าที่หัวหน้า อุทยานแห่งชาติแม่วาง และคณะ พื้นที่ ป่าอนุรักษ์แห่งนี้ให้เป็น อุทยานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2544 การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติจะต้อง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะโดดเด่นของอุทยาน ชาวบ้านแนะนำว่ามีผาจ่อลักษณะเป็นหน้าผาดินแดง ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นที่สิงสถิตของเจ้าป่าเจ้าเขา มีการบอกต่อกันมาว่าหากใครไปทำอะไรไม่ดีไว้บริเวณที่แห่งนี้อาจเจออาถรรพ์จากเจ้าป่าเจ้าเขาได้ หลังจากนั้นจึงมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ 4. การเลี้ยงปลาในกระชัง เป็นอีกอาชีพหนึ่งของเกษตรกรในตำบลสองแคว ซึ่งอาชีพนี้เกิดจากทำเลที่ตั้งของตำบลที่มีแม่น้ำปิงไหลผ่าน และจากภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของตนในพื้นที่ คุณธงชัย ประยุธญาติ ผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงปลาในกระชัง กล่าวว่า เดิมคนในพื้นที่เลี้ยงปลากันมานาน ส่วนตนแต่งงานกับคนในพื้นที่และเริ่มสนใจอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังจึงศึกษาและประกอบชีพนี้จนถึงปัจจุบัน นายณธงชัย

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	ประยุธญาติ ยังกล่าวอีกว่าการทำฝายชะลอน้ำมีความสำคัญกับอาชีพการเลี้ยงปลาในกระชังมาก
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	กองทุนและธุรกิจชุมชน ถือเป็นการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อดำเนินธุรกรรมการเงินหรือธุรกิจอื่น ๆ เพื่อเพิ่มผลประโยชน์ให้เกิดแก่สมาชิก ในรูปของตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน สำหรับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านนี้แต่เดิมในไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินการ โดยเริ่มมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมตามโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ตำบลสองแควมีการดำเนินงานทางด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนที่โดดเด่น มีการปรับและประยุกต์การดำเนินงานจากนโยบายรัฐบาลเป็นการดำเนินงานในรูปแบบเฉพาะของตนเอง จึงได้รับเป็นตัวแทนนำเสนอวิธีการดำเนินงานในครั้งนี้ 1. สถาบันการเงินชุมชนบ้านสามหลัง ถือเป็นการดำเนินงานด้านกองทุนที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยมีการปรับและประยุกต์การดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการในท้องถิ่น 2. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบล สองแคว เป็นนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้สวัสดิการชุมชน โดยตำบลสองแควได้ดำเนินการเป็นตำบลแรกของอำเภอ กองทุนนี้จะเก็บเงินจากสมาชิกวันละ 1 บาท โดยสมาชิกจะได้รับสวัสดิการหากเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ สำเร็จการศึกษา ฯลฯ ตามระเบียบของกองทุน
6. ภาษาและวรรณกรรม	ภาษาและวรรณกรรม ถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญก้าวหน้าและความสุนทรีย์ของชนชาติ สำหรับทางอำเภอดอยหล่อมีความโดดเด่นมากในเรื่องของการซอ โดยมีศิลปินซอเป็นจำนวนมาก 1. การซอ คือการขับร้องด้วยทำนองไพเราะ โดยมีปี่นำเป็นเครื่องดนตรีที่ให้ทำนอง ซอจะต้องขับร้องด้วยถ้อยคำที่สัมผัสคล้องจองกัน ตามท่วงทำนองของเพลงซอ แม่แสงเอ้ย หรือที่รู้จักกันในนาม ซอแม่แสงเอ้ย ชื่อจริง นางประไพ สุริยะมล แม่ครูซอที่โดงดังของภาคเหนือ เรียนซอกับพ่อครูจันทิพย์เรือนรักบ้านบ้านามหลัง แม่ครูแก้วมา บ้านสองแคว แม่ครูจันทร์สม สายธารา

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	บ้านป่าแงะ และช่างซออาวุโสอีกหลายท่าน จนสามารถแต่งเนื้อเพลงซอได้เอง และซอเป็นอาชีพได้ ปัจจุบันแม่แสงเอ้ยจัดพื้นที่บริเวณบ้านสอนการซอให้แก่บุคคลที่สนใจฟรีโดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยมีลูกศิษย์หลากหลายสาขาอาชีพแต่สำหรับเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก โดยอยากให้หน่วยงานทุกภาพส่วนเผยแพร่หรืออนุรักษ์ภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์ของทางเหนือนี้สืบต่อไป ปี่นำ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการซอ นายวิทวัส ทิโน ลูกศิษย์แม่ครูแสงเอ้ย ผู้มีความสามารถในการทำปี่ได้อธิบายว่าปี่ที่ใช้ในการซอนั้นลักษณะจะคล้ายขลุ่ย เพียงแต่ปี่จะมีลิ้น ทั้งนี้ปี่ทำจากไม้ไผ่อายุประมาณสองปี นำมาตากจนแห้งแจ้งเจาะรู้เทียบเสียง การทำปี่ของนายวิทวัสนั้น จะไม่ใช้เครื่องมือใด ๆ ในการเทียบเสียง แต่จะใช้ความชำนาญของตนในการเจาะรูเทียบเสียงแต่ละโน้ต 2. ค่าว เป็นวรรณกรรมของทางล้านนา สะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านภาษาที่แสดงถึงวิถีชีวิตหรือคำสอน และคติธรรมทางศาสนา พ่อประพันธ์ แก้วเก๋ ผู้มีความชอบในเรื่องของการซอและค่าว ตั้งแต่อายุ 11 ปี โดยครูผู้สอนค่าวซอ คือครูอำนวย ค่าวที่พ่อประพันธ์ แก้วเก๋ได้สาธิตมีอยู่ 2 แบบ คือ ค่าวฮ่ำซึ่งเป็นการพูดปกติ และค่าวจ้อยซึ่งใส่ท้วงทำนองขับร้อง การที่เรียนซอ และค่าว หรือที่มักเรียกรวมกันว่า ค่าวซอ ตั้งแต่เด็กซึ่งโดยมากเนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับคติธรรมการดำเนินชีวิต ทำให้พ่อประพันธ์ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักคติธรรมดังกล่าว ได้อาชีพ และยังทำให้เป็นผู้ที่มีวาทกรรมที่ลึกซ้ำ เข้าใจชีวิต สามารถเรียบเรียงความรู้สึกถ่ายทอดออกมาเป็นบทกลอนหรือบทเพลงได้อย่างง่ายดาย ค่าวมีน้อยคนนักจะรู้จักตอนนี้เหลืออยู่ไม่กี่คนแล้ว โดยพ่อประพันธ์พยายามถ่ายทอดความรู้นี้ผ่านสถานีวิทยุขอตนโดยยินดีสอนหากมีผู้สนใจทั้งนี้เพราะหวังว่าคติธรรมที่แฝงไว้ผ่านค่าวฮ่ำเหล่านี้จะขัดเกลาเด็กให้มีความพฤติที่ดีเช่นตน
7. ศิลปกรรม	ศิลปกรรมคือ การสร้างสรรค์อันแสดงถึงความสุนทรียะของมนุษย์ สำหรับอำเภอดอยหล่อ มีภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม เช่น งานจิตกรรมแนวพุทธศิลป์ และวงค์ปีพาทย์ล้านนา 1. งานจิตกรรมแนวพุทธศิลป์บนกระจก นายอนุพงษ์ เป็งด้วงและนางอนุกูล เป็งด้วง สองสามีภรรยา ผู้ก่อตั้งร้านกาแฟ

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	ชมศิลป์พุทธรักษา ซึ่งตกแต่งร้านด้วยงานศิลปะในลักษณะของอาร์ตแกลเลอรี่ ที่ผู้มาดื่มกาแฟสามารถเดินชมผลงานศิลปะไปด้วย ทั้งสองชื่นชอบงานศิลปะโดยเฉพาะด้านจิตรกรรมและยังสำเร็จการศึกษาด้านนี้มาโดยตรง โดยผลงานการวาดภาพบนกระจกนั้นได้รับรางวัลภูมิปัญญาด้านจิตกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการวาดภาพบนกระจกต้องใช้จินตนาการและความชำนาญเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยต้องวาดกลับด้าน ให้ภาพออกมาอีกด้านของกระจก ผลงานของทั้งสองมีความโดดเด่นจนได้รับการว่าจ้างจากวัดต่าง ๆ มากมายหลายแห่งในภาคเหนือ ภูมิปัญญานี้ได้ถ่ายทอดให้แก่บุตรของตน โดยมีความยินดีในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญานี้ให้แก่ผู้สนใจ 2. วงปี่พาทย์ล้านนา นายพิทักษ์ พงศ์สุข ผู้ก่อตั้ง วงดนตรีดอยหล่อศิลป์ ชื่นชอบดนตรีพื้นบ้านล้านนาตั้งแต่เด็ก โดยช่วงมัธยมศึกษาตอนปลายเริ่มตั้งวงตนตรีกับกลุ่มเพื่อนสนิท จากนั้นได้ศึกษาต่อในสาขาวิชาดนตรี จนเริ่มตั้งวงรับงานในพื้นที่ และเมื่อเป็นที่รู้จักก็เริ่มรับงานมากขึ้น การรับงานจะรับงาน ปอยหลวง งานฟ้อนเจ้า งานศพ งานบวงสรวง งานวัดและงานพระราชทานเพลิงศพ เครื่องดนตรีที่ใช้คือระนาดเอกระนาดทุ้มฆ้องวงระนาดเอกเหล็ก นอกจากวงดอยหล่อศิลป์ อำเภอดอยหล่อยังมีวงดนตรีปี่พาทย์อยู่หลายคณะ อาทิ สองแควศิลป์ รุ่งนิมิตร และสันลมจอย เป็นต้น สำหรับการสืบทอดภูมิปัญญานี้ นายพิทักษ์ พงศ์สุข ซึ่งมีอาชีพหลักเป็นครู ได้สอดแทรกให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญและซาบซึ้งในดนตรีพื้นบ้าน และยินดีถ่ายทอดความรู้นี้ให้แก่ผู้สนใจ
8. ปรัชญา ศาสนา และประเพณี	1. กลองใหญ่ หรือกลองหลวง เป็นกลองขนาดใหญ่ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตล้านนามาแต่โบราณ นายสำราญ นักสุม ประธานชมรมอนุรักษ์กลองใหญ่ได้เล่าให้ฟังว่า แต่เดิมจะใช้เสียงกลองเป็นการส่งข่าวสาร แจ้งเหตุให้คนในชุมชน ต่อมาวิถีชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้กลองไม่ค่อยมีบทบาทกับวิถีชีวิตกับผู้คนในชุมชนเท่าไหร่นัก แต่ผู้คนอำเภอดอยหล่อก็ยังเห็นความสำคัญของกลอง โดยนำมาจัดเป็นประเพณีแข่งขันกันเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในวันสำคัญต่าง ๆ และเป็นที่มาของคำขวัญอำเภอดอยหล่อ ที่ว่า “พระธาตุดอยน้อยพันปี

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	รสดีแคนตาลูป ลำใย กว่างชนเลื่องชื่อลือไกล กลองใหญ่สืบสานประเพณี” นายสมบุญ กัญยานะ สล่ากลองอำเภอของดอยหล่อ อภิบายว่ากลองใหญ่จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ไหกลอง ท่อกลอง และ ก้นกลอง ทำจากไม้ประดู่ กว้าง 50 นิ้ว หนา 4 นิ้ว หน้ากลองคลุมด้วยหนังวัว กว้างประมาณ 27 นิ้ว ยึดด้วยเชือกที่ทำจากหนังควาย เพราะจะมีความเหนี่ยวไม่หย่อยยานเหมือนเชือกไนล่อน การตีกลองใหญ่ จะต้องติดจ่ากลองก่อนจึงจะมีเสียงดังก้องกังวาล การตีกลองใหญ่จะใช้เศษผ้าจีวร ประหนึ่งสมัยโบราณที่ตีบอกแจ้งข่าวสาร กลองใหญ่นั้นจะตั้งอยู่ที่วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน การพันผ้าตีกลองจะพันให้เป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูม การตีจะตีตรงจ่ากลอง เทคนิคการตีมีอยู่หลายเทคนิค เช่น การตีแบบครั้งเดียว หรือหลายครั้ง การปิดเสียงต้องการให้ปิดเสียงแบบไหนก็จะมีเทคนิคการตีที่แตกต่างกัน ปัจจุบันกลองใหญ่ยังคงมีการแข่งขันกันอย่างต่อเนื่อง แต่กลองใหญ่ที่สร้างขึ้นใหม่นั้นมักไม่ค่อยมีเนื่องด้วยต้องใช้ไม้ขนาดใหญ่ทั้งต้นในการสร้าง สำหรับการแข่งขั้นนั้นมีหลายรูปแบบ ปัจจุบันถือว่ากลองใหญ่ยังเป็นที่นิยมอยู่เฉพาะกลุ่ม สำหรับตำบลสองแควถือว่ายังได้รับความนิยมจากเยาวชนในพื้นที่ มีการซ้อมตีช่วงเย็นหรือช่วงวันหยุดเสมอ 2. กว่างชน กว่าง หรือด้วงกว่าง เป็นสัตว์จำพวกแมลงปีกแข็งที่แตกต่างจากแมลงปีแข็งทั่วไป เพราะมีโครงสร้างขนาดใหญ่ กว่างชนเป็นประเพณีสำคัญของอำเภอดอยหล่อ มักจะจัดการแข่งขันในช่วงประมาณเดือนตุลาคมเป็นต้นไป ทั้งนี้กว่างของดอยหล่อจะมีชื่อเสียงมากในเรื่องความอึดและทน เพราะดินเป็นดินบริเวณนี้เป็นดินแดงลูกรังมีหินปนจึงมีกว่างที่แข็งแรงเท่านั้น ที่สามารถดันดินออกมาได้ กว่างมีวงจรชีวิตประมาณ 1 ปี คือช่วงต้นฤดูฝนในระยะที่เป็นตัวหนอนหรือ ตัวด้วงจะมีสีขาว ตัวโต อาหารของตัวหนอนคือเศษใบไม้ผุ กิ่งไม้หรือตอไม้ผุ เมื่อตัวหนอนโตเต็มที่แล้วก็จะกลายดักแด้ และโตเป็นตัวเต็มวัย เมื่อถึงฤดูฝนบริเวณพื้นดินจะอ่อน ด้วงกว่างที่เจริญเติบโตเต็มที่ก็จะดันดินออกมาสู่โลกภายนอกเพื่อหาอาหารใหม่และผสมพันธุ์ กว่างตัวผู้ที่แข็งแรงก็จะมีโอกาส

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	ผสมพันธุ์โดยกว่างจะต่อสู้เพื่อแย่งชิงตัวเมีย และฝ่ายชนะก็จะผสมพันธุ์ พอเข้าในฤดูหนาว กว่างตัวเมียหลังจากผสมพันธุ์ ก็จะขุดดินแล้ววางไข่ ส่วนตัวเองก็จะตาย ไข่ก็ฟักเป็นตัวหนอน เป็นดักแด้อาศัยอยู่ใต้ผิวดิน จนถึงต้นฤดูฝนก็จะขุดดินขึ้นมาผสมพันธุ์ดำรงชีวิตสืบลูกหลานต่อไป ปัจจุบันเนื่องด้วยป่าไม้มีจำนวนลดลงประกอบกับสารเคมีในดินจากการทำการเกษตร ทำให้ด้วงกว่างมีจำนวนลดลงจึงมีการพัฒนาเป็นการเพาะเลี้ยง พ่อประเสริฐ วงค์เรือน คณะกรรมการชมรมชนกว่างของดอยหล่อ ผู้เพาะเลี้ยงและ จัดแข่งขันกว่าง อำเภอดอยหล่อมักจัดงานชนกว่างเป็นประจำ กว่างที่นิยมนำมาชนเรียกว่า กว่างโซ้ง (ซ่ง) ซึ่งลำตัวจะใหญ่เขายาว โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมทั้งในประเทศและต่างประเทศจึงถือได้ว่ายังเป็นที่นิยมและสืบสานประเพณีนี้ต่อไป 3. ฤกษ์ยามความเชื่อล้านนานายทองอินทร์ พรหมจันใจ กล่าวว่าฤกษ์ยามเป็นสิ่งสำคัญมากของคนเมืองเพราะหากทำกิจกรรมใดในช่วงที่ฤกษ์ยามดีก็จะส่งผลให้กิจกรรมนั้นประสบผลสำเร็จฤกษ์ยามถือเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงเรื่องความเชื่อกับหลักทางวิทยาศาสตร์เรื่องข้างขึ้นข้างแรม ซึ่งการดูฤกษ์ยามนั้นมีหลักการคำนวณของแต่ละฤกษ์ อาทิ วันเสียประจำเดือนวันจม – วันฟู วิธีหาเกณฑ์เดือน วิธีหาติถีวัน วิธีหายามดี วิธีลงเศษฟ้าตี๋แส่ง วันเสียขี้ขวย นอกจากนี้ในเรื่องลักษณะของบ้านเรือนก็มีส่วนสำคัญที่จะส่งผลต่อผู้อยู่อาศัย โดยภูมิปัญญาของคนเมืองมีหลักการเลือกที่ดินหรือการเสี่ยงทาย ว่าสถานที่ที่ต้องการสร้างลงหลักปักฐานนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ อาทิ วิธีการตั้งข้าวหรือฝังข้าวพระแม่ธรณีและวิธีการเสี่ยงทาย เมื่อได้ที่ดินที่เหมาะสมที่สามารถลงหลักปักฐาน ได้แล้ว ก็จะมีพิธีกรรมเพื่อให้เจ้าของหรือผู้อยู่อาศัย สงบร่มเย็น อาทิ วิธีขอที่ดินกับพยานาค การดูตารางพื้นที่ตั้งบ้าน พิธีขุดหลุมเสาเรือน เสกน้ำ – ทรายรองตีนเสา เรือนมงคลรองตีนเสา ทำขวัญเสามงคล พิธีปกเสาเรือน (ยกเสาเรือน) พิธีส่งขี้ขวย เป็นต้น และเมื่อสร้างบ้านเสร็จก็จะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ ปลูกต้นไม้บริเวณบ้านให้เป็นมงคล

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	4. ร่างทรง ร่างทรงของทางเหนือคือการที่ร่างนั้นยอมให้วิญญาณอาศัยร่างกายของตนเพื่อใช้พลังอำนาจไปดูหรือแก้ไขบางสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าถึงได้ ทั้งนี้เพราะวิญญาณที่เข้าร่างนั้นต้องการสั่งสมบุญบารมีในการช่วยเหลือผู้อื่น คือแบบที่ให้วิญญาณ โดยทั่วไปจะมีอยู่สองแบบคือ แบบที่ให้วิญญาณตนเดียวสิงร่าง และแบบที่สามารถให้ดวงวิญญาณอื่น ๆ สิ่งร่างได้หรือที่คนเหนือมักเรียกกว่าลงขอนคือให้วิญญาณผู้ตายสามารถสิงร่างเพื่อพูดคุยสื่อสารกับญาติพี่น้อง นางวราพร ปุ๊บผา หรือแม่น้อย อายุ 56 ปี ร่างทรงของพ่อปูธนชัย ผีกะยักษ์ข้างวัดใหม่หนองหอย ซึ่งไม่เคยเชื่อเรื่องการทรงเจ้าเข้าผีมาก่อน แต่ตนเป็นโรคเรื้อรังรักษาเท่าไหร่ก็ไม่หาย จนกระทั่งครอบครัวไปให้ร่างทรงแห่งหนึ่งช่วยดูจึงทราบว่ามีผีกะยักษ์ต้องการอาศัยร่าง ซึ่งก็ปฏิเสธอยู่นานจนกระทั่งในที่สุดก็ยอมโดยไปรับขันตั้งหรือบูชาด้วยเครื่องบูชาหรือยกครู ซึ่งเป็นการน้อมรับว่าเชื่อแล้วจึงหายจากโรค แต่เมื่อหายจากโรคก็ไม่ยอมสร้างหอหรือไม่ยอมให้เข้าร่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นก็กลับมาเป็นโรคเรื้อรังอีก จนในที่สุดก็ต้องสร้างหอและเปิดรับรักษาหรือช่วยเหลือผู้อื่นจนถึงปัจจุบัน (บทสัมภาษณ์) การเป็นร่างทรงนั้นไม่สามารถสืบทอดให้ใครได้ เพราะดวงวิญญาณจะเป็นผู้เลือกร่างเอง
9. โภชนาการ	ภูมิปัญญาด้านโภชนาการโดยเฉพาะด้านอาหารของทางดอยหล่อจะมีคล้ายกับของทางเหนือทั่วไป อาทิเช่นการนึ่งข้าวเหนียว หากข้าวไม่ติดกันเวลาปั้นมักจะติดมือซึ่งคำเมือง เรียกว่า “ข้าวเมื่อย” จะแก้โดยเวลาแช่ข้าวหรือหม่าข้าว ก็จะใช้น้ำจากการแช่ข้าวครั้งก่อนเติมเข้าไปด้วย แต่หากข้าวเหนียวยังไม่ติดกันเป็นก้อนอีกเวลาแช่ข้าวก็จะใส่ฝักส้มป่อยไปด้วย หากต้องนึ่งข้าวเหนียวในปริมาณมาก ๆ โดยเฉพาะช่วงที่มีงานอาทิ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรืองานศพ ชาวบ้านมักจะนึ่งข้าวในไหซึ่งขนาดใหญ่ เพื่อให้ข้าวสุกเสมอกันก็มักจะใส่ช้อนเหล็กวางกระจายไว้ในข้าวถือว่าเป็นการกระจายความร้อน แม้แต่การทำแกงอ่อม ซึ่งแกงอ่อมของทางเหนือจะเป็นแกงเนื้อไม่ใส่ผักเหมือนทางภาคอีสาน เพื่อให้เนื้อสุกเปื่อยไวขึ้นก็จะใส่ช้อนลงไปด้วยเช่นกัน

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	รายละเอียดองค์ความรู้
	ลาบ อาหารของคนเหนือ เมื่อต้องทำในปริมาณมาก หากยำหรือใส่เครื่องปรุงลงในลาบแล้ว ทิ้งไว้นานจะทำให้รสชาติเปลี่ยนจืดชืดไม่เหมือนตอนที่ยำหรือปรุงเสร็จใหม่ ๆ หรือที่ภาษาคำเมืองเรียกว่า “คาย” เพื่อป้องกันไม่ให้ลาบคาย ชาวบ้านทักนำเอาข้าวเหนียวปั้นขนาดพอเหมาะวางหรือจั้มไว้ตรงกลางก็จะทำให้ลาบคงสภาพของรสชาติไว้นานขึ้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังสูญหายไป เพราะปัจจุบันมีตู้เย็นที่คงสภาพอาหารไว้นานขึ้นได้ นอกจากนี้ยังมีอาหารคาว หวานอีกมากมายที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของดอยหล่อที่เป็นเอกลักษณ์ อาทิเช่น ลาบปลาหลน ข้าวต้มบะกุย ฯลฯ นางศรีสมร วรรณใหม่ หรือป้าตุ๋ยเจ้าของร้านร้านไส้อั่วป้าตุ๋ยยาวที่สุดในโลก ได้ทำการสาธิตวิธีการทำอาหารที่ได้วัตถุดิบจากท้องถิ่น อาทิ ไส้อั่ว แคบหมู ลาบปลาหลน แกงแค แกงโฮะ ฯลฯ อาหารพื้นเมืองที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาปรุงรสให้ถูกปากคนในท้องถิ่นเอง ปัจจุบันในพื้นที่อำเภอดอยหล่อยังคงมีการสืบทอดต่อกันไป โดยป้าตุ๋ยก็ได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญานี้ให้แก่ลูกชายและลูกจ้างในร้าน และยินดีหากต้องการให้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้นี้แก่เด็ก ๆ ในโรงเรียนต่าง ๆ

จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นถึงข้อมูลจากการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 9 ประเภท ของอำเภอดอยหล่อ ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ เกษตรล้านนาตามแนวศาสตร์พระราชา เกษตรล้านนาแบบผสมผสาน ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การสานก๋วยและผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การสานแห การทำฉัตร การทำปราสาทศพ ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ หมอสมุนไพรพื้นบ้านล้านนา หมอเมืองล้านนา ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การบวชป่า ตำบลสันติสุขและตำบลสองแคว ผาช่อ การสร้างฝาย แก่ฝาย ขุดคลอง การเลี้ยงปลาในกระชัง ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชนบ้านสามหลัง กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสองแคว ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ การซอ และค่าว ด้านศิลปกรรม ได้แก่ จิตกรรมแนวพุทธศิลป์ และวงปี่พาทย์ล้านนา ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ กลองใหญ่ กว่างชน ฤกษ์ยาม ความเชื่อล้านนา และการทรงเจ้า และด้านโภชนาการ ได้แก่ วิธีการทำอาหารคาวหวาน

ตอนที่ 2 ฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

จากการประชุมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อกำหนดวิธีการในการนำเสนอ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รวบรวมมา ที่ประชุมเสนอแนะให้ถ่ายทอดข้อมูลตามแนวการดำเนินการจัดการองค์ความรู้ออกมาเป็นวีดีทัศน์ และรวบรวมลงในเว็บไซต์เพื่อให้ง่ายต่อการเข้า ซึ่งวีดีทัศน์แบ่งออกเป็น 10 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของดอยหล่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น
ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม
ตอนที่ 3 ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย
ตอนที่ 5 ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ตอนที่ 6 ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน
ตอนที่ 7 ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม
ตอนที่ 8 ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม
ตอนที่ 9 ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี
ตอนที่ 10 ภูมิปัญญาด้านโภชนาการ

ภาพ 4.1 ตัวอย่างวีดีทัศน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอดอยหล่อ

ตาราง 4.2 แสดงข้อมูลภูมิปัญญาพร้อมด้วยรายนามผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญาที่เป็นตัวแทนในการบันทึกวีดีทัศน์และแผนที่

ประเภทภูมิปัญญา	ภูมิปัญญาที่รวบรวม	ผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญา	แผนที่
เกษตรกรรม	1. เกษตรล้านนาตามแนวศาสตร์พระราชา	นายวิโรจน์ พรหมปัญญา	https://goo.gl/2Bg8yw
	2. เกษตรล้านนาแบบผสมผสาน	นายอร่าม หล้าทิพย์	https://goo.gl/MVRxfE
อุตสาหกรรมและหัตถกรรม	3. การสานก๋วย	นางพรรณ์ คงศิริ	https://goo.gl/9BjKgE
	4. ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	นางทองสุข สิงคะตา	https://goo.gl/P3e1K3
	5. การสานแห	นายทอน มีมา	https://goo.gl/oaPDMj
	6. การทำฉัตร	นายจีระศักดิ์ ดวงปัญญา	https://goo.gl/MKiCsg
	7. การทำปราสาทศพ	นายพิสิษฐ์ สุรินต๊ะ	https://goo.gl/Q8EjEf
การแพทย์แผนไทย	8. หมอสมุนไพรพื้นบ้านล้านนา	นางแสงจันทร์ เทพพุ่ง	https://goo.gl/xoWMq7
	9. หมอเมืองล้านนา	นายประชุม บุญทาวงค์	https://goo.gl/JhQaM4
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	10. การบวชป่า	ตำบลสันติสุขและตำบลยางคราม	https://goo.gl/Yr5RVn
	11. ผาช่อ	นางดวงดาว เตชะวัฒนาบวร	https://goo.gl/SHSN1y
	12. การสร้างฝาย แก่ฝาย ขุดคลอง	นางลัดดา ชัยชนะ นายหน้อย ปันวงศา	https://goo.gl/u6y8w8
	13. การเลี้ยงปลาในกระชัง	นายณธงชัย ประยุธ	https://goo.gl/oaPDMj
กองทุนและธุรกิจชุมชน	14. สถาบันการเงินชุมชนบ้านสามหลัง	นางลัดดา ชัยชนะ	https://goo.gl/gB1P4n
	15. กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลสองแคว	นางลัดดา ชัยชนะ	https://goo.gl/gB1P4n

ตาราง 4.2 (ต่อ)

ประเภทภูมิปัญญา	ภูมิปัญญาที่รวบรวม	ผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญา	แผนที่
ภาษาและวรรณกรรม	15. ซอ	นางแสงเอ้ย สุริยะมล นายวิทวัส ทิโน	https://goo.gl/aXgZkf
	16. ค่าว	นายประพันธ์ แก้วเก๋	https://goo.gl/wVHQK5
ศิลปกรรม	17. จิตกรรมแนวพุทธศิลป์	นายอนุพงษ์ เป็งด้วงและ นางอนุกูล เป็งด้วง	https://goo.gl/Y67Zdo
	18. วงปี่พาทย์ล้านนา	นายพิทักษ์ พงศ์สุข	https://goo.gl/iWs2oK
ปรัชญา ศาสนา และประเพณี	19. กลองใหญ่	นายสำราญ นาคชุ่ม	https://goo.gl/QP9qMY
	20. กว่างชน	นายประเสริฐ วงค์เรือน	https://goo.gl/DuQvcu
	21. ฤกษ์ยาม ความเชื่อล้านนา	นายทองอินทร์ พรหมจันใจ	https://goo.gl/cbSeqM
	22. ร่างทรง	นางวราพร ปุ๊บผา	https://goo.gl/ydLw53
โภชนาการ	23. อาหารพื้นบ้านดอยหล่อ ลาบปลาหลน แก๋งแค ไส้อั่ว ฯลฯ ขนมเมือง ข้าวต้มบะกุย ข้ามต้มมัด ขนมปาด ฯลฯ	นางศรีสมร วรรณใหม่	https://goo.gl/GzjAcW

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY